

זכרון עולם

האשה החשובה ודפנת צדקה וחסד מרת **ורדה שניצר** ע"ה ב"ר מאיר ז"ל תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

זכרון עולם

איש חי רב פעלים רודף צדקה וחסד מרת **משה שניצר** ז"ל ב"ר מנחם מנדל ז"ל תנצב"ה

בית המדרש דחסידי סוכטשוב כולל דחסידי סוכטשוב כולל "סנה משה" ע"ש הר"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל בית מדרש למגידי שיעור "דף היומי" 03-5775333 חתום סופר 3 תד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

בס"ד, י"ג סיון תשע"ה

מסכת נדרים ז' - י"ג ♦ כלים א', ח' - ב', ב'

י"ו ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א וע"י קרן ברכה ומוטי זיסר

השבוע בגליון

- ♦ הבעל שליח - ברור מאליו, אך חז"ל הגבילוהו
- ♦ הבעל לא יזלזל, כי הוא יאכל מן הבצק...
- ♦ איסור הזכרת שם שמים לבטלה
- ♦ השומע ברכה מחבירו, והחליט לא לקיים את המצווה
- ♦ מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה?

השבוע בגליון

- ♦ באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?
- ♦ כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר
- ♦ חלום מפחיד - התעוררות משמים
- ♦ הבעל יכול לסאוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?

דבר העורך

הלוואה של לירה

מעשה מרגש שמור בצקלונם של בני משפחת גרוסמן, צאצאי בעל הליכות ישראל, הגאון רבי ישראל גרוסמן זצ"ל, ראש ישיבת פינסק-קרלין. איש יהודי התגורר במושבה משמר הירדן שבגליל העליון, ור' שלמה לוי גרוסמן שמו, ממיסדיה וממקימה, אשר נפטר לפני כשמונים שנים. ר' שלמה לוי ז"ל היה דודו של הגאון רבי ישראל זצ"ל. ר' שלמה לוי עלה על הקרקע עם קבוצת חברים, ויחד הם ייסבו את ארצנו הקדושה במסירות ובקדושה, תוך הקפדה על חיי תורה ומצוות בדקדוק. כשהיו מצטברות שאלות הלכתיות היה ר' שלמה לוי, הסמכות התורנית של המושב, רותם את סוסו לעגלתו ויוצא לדרך אל הגאון רבי משה קליערס, רבה של טבריה, כדי לטטוח בפניו את השאלות. **המושבה** הוחרבה זה מכבר על ידי הצבא הסורי, במלחמה שהתרחשה בשנת תש"ח, ורק שרידי חורבות בודדים נותרו במקום. ברם, התנהגותו מעוררת ההשתאות של ר' שלמה לוי ז"ל השתמרה מאז ועד היום בארכיון ישן, בו קוטלגו מסמכים מן התקופה ההיא. שנים ארוכות שכבו המסמכים בלא דורש, עד שביום מן הימים הפך מאן-דהוא ונבר בהם ומצא תגלית מרתקת: מסמך לבקשת הלוואה שכתב ר' שלמה לוי.

במסמך בקשת ההלוואה מתבקש מגיש המסמך לפרט את סכום ההלוואה, ומה מטרתה. **הסכמתו** ושמו.

ר' שלמה לוי כתב כי הוא זקוק להלוואה על סך לירה אחת. ומה מטרתה?

ובכן, הוא כותב בפשטות, כי בימים עברו, בעוד כוחותיו במתניו, היה מסוגל לנהוג את עגלתו ביד אחת; המושכות היו לפותות בכף ידו האחת ורעותה היתה פנוייה. עתה משזקן וסב, אין ידיו אמונות על הנהגת העגלה כבעבר והוא זקוק לשתיהן כדי לשלוט על בעל החיים.

דף ח/א נידוהו בחלום צריך י

באלו מקרים ראוי לחוש לדברי חלומות?

פעמים אחדות דנו בגליונותינו על אודות החלומות. במאמר שלפנינו נתמקד בנידון שהאחרונים עסקו בו רבות: עד כמה ומתי על אדם לחוש לחלומותיו ולנהוג הנהגות מעשיות על פיהם. במרכז הדיון ניצבות שתי סוגיות סותרות, לכאורה. בגמרתנו נאמר מפורשות: "נידוהו בחלום - צריך עשרה בני אדם להתיר לו". כלומר, החולם כי נידוהו, צריך להתיר את נידויו בפני עשרה בני אדם יודעי למד. מאידך במסכת סנהדרין (ל/א) נאמר לגבי אדם שאביו נפטר וידוע לו כי הותר אחריו מצבור מעות אך אינו מוצאם, ובחלומו נגלה אליו אביו ואמר לו: "כך וכך מטבעות יש באותו אוצר, והוא טמון במקום פלוני, אך דע כי מעות מעשר הם ולא מעות חולין!" שאדם זה יכול להשתמש במטבעות ואינו צריך לחשוש כי של מעשר הן, מפני ש"דברי חלומות - לא מעלין ולא מורדין".

כל חלום הוא ספק אמת ספק שקר: התשב"ץ (שו"ת חלק ב' סימן קכ"ח) סולל שיטה ברורה בעניין וכותב: "מה שמרפא שבר קושיא זאת הוא מאמר אחר הנזכר... בברכות", במסכת ברכות (נה/ב) מובאים דברי רבא כי יש חלומות הבאים על ידי מלאך ויש מהם שמקורם ב"שדים". כלומר, ישנם חלומות שהם מעין דמעות דרגת נבואה (ראה ברכות נז/א) ואין לבטלם. ויש חלומות שמקורם בחזיונות תענועים ואליהם אין להתייחס כלל. מאחר שאיננו יודעים את מקורו של כל חלום, אנו מסופקים מה טיבו ולפיכך לגבי איסורים עלינו להחמיר כבכל ספק איסור, אך לגבי דיני ממון אין לנהוג על פיו ולהוציא ממון מחזקתו, שהרי כלל בדיני ממון קובע שאין מוציאים ממון מספק. גמרתנו מורה, איפוא, לחולם כי נידוהו, שיקבץ עשרה אנשים שיתירו את נידויו מחמת הספק, שמא חלומו אמת.

כל החלומות שקר, למעט מקרים נדירים: לעומתו, רבי שמואל לנדא, בנו של הנודע ביהודה כותב (שיבת ציון סימן נ"ב), כי "ידוע ומבורר במופת שרוב החלומות... עליהם אמרו דברי חלומות אין מעלין ואין מורדין, רק המיעוט מיעוטא דמיעוטא הם הוראה והודעה מן השמים". לפיכך הוא קובע, כי גם חלומות שתוכנם איסור, אינם מעלים ואינם מורידים, כי רוב החלומות שקר ידברו ואין לחשוש למיעוט. ברם, בסוגייתנו העוסקת במי שחלם שנידוהו, הן אפשר שמודיעים לו שסכנה באה עליו (עיין תוספות) ולגבי סכנה חוששים גם למיעוט שבמיעוט.

לפנינו, איפוא, שתי גישות; האם לגבי כל חלום יש להתייחס כספק אמת ספק שקר, או שכל החלומות, למעט בודדים בלבד - שקר.

בעל שיבת ציון מוצא כי בנושא זה כבר נחלקו רבותינו הראשונים.

זכרון עולם

מרת **שיינדל ז'יטניצקי** ע"ה ב"ר מרדכי ז"ל נלב"ע י"ב בסיון ה'תשס"ד תנצב"ה הנוצח ע"י ידידיו בני המשפחה שיחי

זכרון עולם

הר"ר **חיים הנטר** ז"ל ב"ר דוד הלוי ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשכ"ז תנצב"ה הנוצח ע"י המשפחה שיחי

זכרון עולם

הרב **בן ציון צבי גולדשטיין** ז"ל בן ר' יצחק אייזיק ז"ל נלב"ע ט"ז בסיון תשנ"ג תנצב"ה הנוצח ע"י ידידיו הר"ר **שמעון אברהם יהודה ומשפ'** שיחי

מה לכך ולהלוואת לירה?
אין פשוט מזה.

בעודו נוסע בעגלתו, היה מחזיק בידו הפנויה...
גמרא! ו"יושב ולומד". מידי פעם הרים את מבטו
אל הדרך ושב ושקע בהוויות אביו ורבא.
נוף בראשית מכל עבר, אוויר צח ורענן, תנובה
חקלאית, ציוצי ציפורים, שמש זכה ואווירת
התחדשות של יצירה, בנייה ותנופה; בכל אחד
מהם לבדו יש כדי להרפות את המחשבה ולהרחיב
את הדעת עד כדי אי שימוש בה, ובכולם יחד...
מוקף בכל אלה יושב יהודי על עגלתו, מצחו מכווץ
והוגה בתורה הקדושה משל עגלתו נושאת כרזה
מדברי המדרש (תנחומא, האזינו סימן ג'): "אין
העולם מתקיים בלא תורה, שנאמר: אם לא בריתי
יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמת". ידו
האחת מכוונת את דרכו על אדמות וידו האחרת
מכוונת את דרכו לגן-עדן.

כשהזדקן כבר לא יכול היה להחזיק את המושכות
ביד אחת ונגר ממכריו הציע לו לבנות בעגלתו
מעמד מיוחד שיחזיק את הגמרא מול עיניו!
על ביצוע המלאכה דרש הנגר לירה, ואילו היה
באמתחתו של ר' שלמה לוי לירה אחת, לא היה
נזקק לבקשת ההלוואה והסיפור היה נותר ספון
בעגלתו.

יהודי של פעם.

ואם נרצה - גם של היום.

לא על העגלה - באוטובוס או ברכבת.

**לא בדרך מן הרפת אל האסם - בדרך מן המשרד
אל המפעל.**

כאן, שם, ובכל מקום.

ותן חלקנו בתורתך.

מה נאה להביא בסמוך לסיפור חייו של ר' שלמה
לוי גרוסמן ז"ל את דברי גדולי החסידות על
אודות הנאמר במסכת אבות (פרק ג' משנה ז'):
"רבי שמעון אומר: המהלך בדרך ושונה, ומפסיק
ממשנתו ואומר: מה נאה אילן זה ומה נאה ניר זה,
מעלה עליו הכתוב כאילו מתחייב בנפשו".

מדוע התנהגותו כה חמורה, עד ש"מעלה עליו
הכתוב כאילו מתחייב בנפשו"? הגע עצמך, יהודי
מהלך בדרך ולומד תורה - יהודי טוב; לרגע קט
הוא מבחין באילן נאה ופוסק מתלמודו כדי לשבח
את בוראו - "מתחייב בנפשו"???

אמרו גדולי החסידות: הן עולמנו על כל
גלקסיותיו, כוכביו, שמשיו, ירחיו וצבא השמים,
כיצד נברא? "הסתכל באוריייתא וברא עלמא"?
החכמה הטמונה בעולם אינה אלא מעט מזער
מן החכמה שבתורתנו הקדושה. ידיעת הקב"ה
ואהבתו, התפעלות בן-אנוש והדבקותו בהקב"ה,
אינן יכולות לקבל ביטוי נאצל ורב יותר מאשר
בלימוד התורה. והנה זה המהלך בדרך וכבר הוגה
בתורה הקדושה, כדי לומר "מה רבו מעשיך ה"
הרי הוא פוסק מלימודו וזקוק להסתכל על אילן
נאה! - "מתחייב בנפשו"...

המעוניין ליכות את הרבים בסיפור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן
ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי,
ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 471 בני ברק.
פקס: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

ברכת התורה, העורך

פנינים

דף ז/א יש יד לצדקה

עולם הפוך

פעם נזדמן המלבי"ם לעיר אחת וראה כי מנהגם
לנשק ספר תורה ביד ולא בפה. עוד ראה כי אין הם
משופעים במידת הצדקה לעניים; די לנו, אמרו,
בנדרים שאנו נודרים בבית הכנסת.

עולם הפוך אני רואה, אמר להם. ספר תורה
נושקים ביד וצדקה נותנים בפה. מוטב כי תנהגו
ההפך: ספר תורה תנשקו בפה וצדקה תתנו ביד...

חלום מפחיד - התעוררות משמים: הנה, הריטב"א (תענית יב/ב) כותב: "אף על פי שאמרו חכמים
דברי חלומות לא מעלין ולא מורידין, מכל מקום, כשבא לו התעוררות בחלום על ענייני עצמו,
ראוי לו לחוש לדבר אם רואה עצמו נבהל ונפחד; שזה ודאי הערה מן השמים הוא שבא עליו,
שיחפש במעשיו ויחזור בתשובה. ועל זה הדרך אמרו: מי שנידוהו בחלום ילך לפני עשרה... ויתירו
לו. והטעם לעניין שאמרנו; כי הערה הוא מן השמים שעשה נסתרות והיה צריך לנדות, או שעשה
עבירות חמורות, שהוא נזוף לשמים. ומתוך שיטרח בכל זה יפשפש במעשיו, ואותם חכמים יורוהו
דרכי תשובה. ולפיכך, כל שרואה חלום שמפחידו, ראוי לו להתענות ולחזור בתשובה".

מדברי הריטב"א עולה כי אין חובה הלכתית לעשות כן, וזו גם דעת בעלי התוספות.

ברם, מדברי הרשב"א (הובאה ביו"ד סימן ר"י סעיף ב') מוכח בעליל כי דעתו כגישה הראשונה שלגבי
כל חלום אנו מסופקים אם אמת הוא אם שקר, שכן, הוא מורה שמי **שנדר נדר בחלום - צריך
התרה לנדרו זה**. לו היה סובר שגמרתנו מזיקה התרת נידוי רק מפני הסכנה, לא היה מורה
שהחולם שנדר צריך התרה!

לעומתו הר"ן (סנהדרין שם) חולק על דבריו וכתב כי אין להשוות בין חלום שנידוהו לבין הנודר
בחלום. שיטתו היא בוודאי כי דווקא בחולם שנידוהו צריך להתיר את נידויו מפני הסכנה, לא כן
בנודר בחלום שסכנה אין כאן ולפיכך אין צורך להתייחס אל החלום.

אחת ההשלכות ההלכתיות המשמעותיות הנובעות מנידון זה היא, כיצד ינהג מי שנידוהו
בחלום עד שימצא עשרה שיתירו לו את נידויו, שכן, אם הגמרא הזיקתו להתיר את נידויו רק
מפני חשש שחלום זה מורה על סכנה קרבה ובאה, אין כל עילה לכך שיתנהג כמנודה, אך אם
הזיקתו להתיר את נידויו מפני שיש לחשוש שמא אכן הוא מנודה משמים, כי לגבי כל חלום
אנו מסתפקים אם הוא אמת או שקר, הרי שעליו לנהוג כמנודה! [אין להתקרב לד' אמותיו, ועוד] (ראה
ר"ן ושו"ך יו"ד סימן של"ד ס"ק נ"ד).

חלום עם פרטים ברורים: מעניין לציין את דברי המהר"ץ חיות (יומא פג/ב) כי אם בחלום נמסרו
פרטים וסימנים ברורים לחולם, עליו לחשוש בכך ולא לזלזל בו.

לא עסקנו אלא בקצו של נושא רחב ועמוק, כפי שמקדים בעל שיבת ציון (שם) בתשובתו: "דע
לך אהובי תלמיד! כי ענייני החלומות הם דברים מכוסים וסתומים וסיבתם נעלם מעיני בשר ודם"
(וראה אנציקלופדיה תלמודית כרך ז' ערך דברי חלומות).

דף ח/ב בעל נעשה שליח

הבעל יכול לאסוף ג' אנשים כדי להשאל על הפרשת חלה של אשתו?

שאלה מעשית הוצגה לפני רבה של ירושלים, הגאון רבי צבי פסח פראנק זצ"ל (שו"ת הר צבי יו"ד
סימן קצ"ג), ומעניין להביט בהשתאות כיצד הוא טווה את פסק ההלכה תוך ניתוב דרכו בין שלש
שיטות ראשונים המפרשים את סוגייתנו.

להשאל על הפרשת חלה: מעשה באשה שהפרישה חלה מעיסתה ולאחר מכן ה"חלה" התערבה
בטעות בכל הבצק. כידוע, ה"חלה" קדושה ומותרת באכילה לכהנים טהורים בלבד. בימינו שהכל
טמאי מתים, אסורה החלה באכילה, ועתה שהתערבה החלה בבצק - כל הבצק אסור באכילה.
הפתרון למקרה זה הוא "להשאל" על הפרשת החלה. כלומר, כשם שאפשר לבטל נדר על ידי
שבפני שלשה אנשים הנודר מתחרט על הנדר למפרע [והם פותחים לו "פתח" - שאם היה יודע בעל הנדר
כי כך וכך יארע, לא היה נודר], כך גם אפשר להשאל על הפרשת חלה ולבטלה מעיקרה. לאחר מכן כל
הבצק שב להיות טבל ושוב תופרש חלה כדין (ראה רמ"א יו"ד סימן שכ"ג).

האשה ביקשה לשגר את בעלה כדי שישאל על הפרשת החלה, והבעל, איש יודע ספר, פנה לברר
אם עליו להשאל על הפרשת החלה דווקא בפני שלשה אנשים שכבר מכונסים. שהנה, בגמרתנו
מבואר כי בעל הבא להשאל על נדרי אשתו, לא יקבץ שלשה אנשים כדי להתירם, אלא רק אם
נזדמנו לו שלשה אנשים שכבר יושבים יחד, הוא רשאי לשטוח בפניהם את נדרי אשתו שיתירום.
האם גם במקרה זה עליו להקפיד על כך?

ובכן, עלינו לברר מה טעמו של דין זה.

שלש שיטות סללו הראשונים בהבנת הדברים.

הבעל שליח - חידוש: הרמב"ם נוקט כי לעולם אדם אינו יכול להיות שליח עבור חבירו כדי
להתיר את נדריו. ברם, באשה הקלו שבעלה יכול להיות שליח עבורה, מפני ש"אשתו כגופו", אך
סייגו והגבילו היתר זה שאינו יכול לקבץ שלשה אנשים אלא רק אם מצא שלשה אנשים מכונסים
יכול להתיר בפניהם את נדרי אשתו.

דף ח/א בפ"ק זו צדקה

מדוע אין ברכה על מצוות צדקה

אומרים בשם בעל בני יששכר זצ"ל: מדוע לא תקנו ברכה על מצוות צדקה? משום "לא שבקת חי לכל עני". עני בא ופושט יד; הולך העשיר נוטל ידים וחוגר אבנט, ואם מופלג בחסידות הוא - אף הולך וטובל במקוה, עולה אומר "לשם יחוד" וביתיים פורחת נשמתו של אותו עני...

דף ח/א אשכים ואשנה... נדר גדול נדר לאלהי ישראל

לא כתב בעז"ה

הגרא"ז מלצר זצ"ל התאמץ פעם למסור שיעור בשיבת עץ חיים, במסירות נפש של ממש. את הטעם למעשהו הסביר למקורבו: בדף מראי המקומות שהנני תולה על קיר הישיבה הנני כותב 'בעז"ה', הרי זה בעיני כמו 'בלי נדר'. הפעם שכחתי לכתוב זאת וכאילו נדרתי לומר שיעור, ונדר צריך לקיים...

דף ח/א נדר גדול נדר לאלהי ישראל

בר מצווה בגלל נדר

סיפר הגרא"מ שך זצ"ל: אביו של הגרא"ז מלצר זצ"ל היה עני מרוד. בהגיע בנו לגיל מצוות הזמין **שלושה** אנשים לחגיגת הבר מצווה ועוד התנצל לפניו על כך באמרו: כאשר נכנס לברית אמרתי שכשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה וחופה, וחוששני משום נדר אם לא אציין את כניסתו לתורה כפי שצינתי את כניסתו לברית... (קול התורה, ניסן תשס"ב, צב).

דף ח/א אלא הא קמ"ל, דשרי ליה לאיניש לזרוזי נפשיה

הזריזות למצוות - תנאי לקיומן

רבנו משה חיים לוצאטו מבאר בספרו מסילת ישרים (פרק ו), כי הזריזות לעשיית מצוות היא תנאי יסודי לקיום המצוות כראוי, כי היצר הרע רוקם תחבולות להכשיל את האדם, ואם יתרפה ויתעצל ולא יתחזק לרדוף אחריהן, לא יעלה בידו לקיימן.

דף ח/ב צדיקים מתרפאין בה ורשעים נידונין בה

הכל לפי דרגת המקבל

כיצד אותה שמש תשפיע טובה ועדנה לצדיקים ותרע עם הרשעים? **המהרש"א** (עבודה זרה ג/ב, בחידושי אגדות ד"ה מוציא) מבאר, כי תכונת השמש אחת היא - להשפיע חום; אולם פעולתה משתנית לפי טבע המקבל, וכפי שמצאנו שהמלח **נקרש** בחום השמש ואילו השעורה **נמסה**, כך הוא לגבי בני אדם שלפי טיבם ודרגתם הם מושפעים, אם לטובה ואם לרעה. הגאון רבי יעקב ישראל קנייבסקי זצ"ל כותב (ברכת פרץ) כי ה"שמש" היא האמת שתצא לאור. הצדיקים יתענגו לאורה וישמחו לחזות עין בעין בעמלם הטוב שהיה מכוון לפי האמת, ואילו הרשעים יתייסרו למראה, בהווכחם שכל חייהם היו שקר!

דף ט/ב רועה הייתי לאבא בעירי

נזירים - בחורים

נראה, כותב הגר"י קמניצקי זצ"ל, שהנזירים היו בדרך כלל בחורים. כך משתמע כאן בפשטות הדברים, וכך גם משמעות הפסוק בעמוס (ב/א) - "ואתן מבניכם לנביאים ומבחוריהם לנזירים". **בן** מוסבר מה שבאיסור טומאת מת של נזיר מוזכרים אביו ואמו אחיו ואחותו ונשמטו בנו ובתו (המוזכרים באיסור טומאת כהן גדול). כן, כאמור, לרוב הבחורים הם היו הנזירים (אמת ליעקב, תכ"ג, עיי"ש שמבאר טעם הדבר).

דף י/א אלא שציער עצמו מן היין

יין - טוב או רע?

תמה החוזה מלובלין זיע"א: הרי חז"ל אמרו שהרואה סוטה בקלקולה זייר עצמו מן היין, ונמצא שהיין דבר גרוע?

הבעל שליח - ברור מאליו, אך חז"ל הגבילוהו: בעלי התוספות סוברים להיפך: לעולם יכול אדם להיות שליח עבור חברו להתיר את נדריה, ואילו את הבעל הגבילו חז"ל שלא יעש כן, פן כל אימת שיהיו נדרי אשתו קשים עליו יקבץ שלשה ויבקש להתיר את נדריה, גם שלא על פי דין. לפיכך הזקיקוהו לטרוח למצוא שלשה אנשים מכונסים וכך יתמעטו הפרות הנדרים של בעל בשליחות אשתו.

רבי אליעזר ממיץ סבור כי בעל שנשלח על ידי אשתו להפך את נדריה, אינו זקוק להתירו בפני שלשה אנשים מכונסים דווקא אלא רשאי לכנס שלשה לצורך העניין. לא דיברה גמרתנו אלא בבעל שאשתו לא ביקשה ממנו מפורשות להתיר לה את נדריה, בעל זה ביקשו חכמים להגביל להתיר את נדריה בפני אנשים שכבר מכונסים ממילא, כי הם אמדו בדעת האשה שהיא מסכימה להחלטת בעלה רק אם אין הדבר כרוך בבושה, ואם עליו לקבץ אנשים לשם כך היא בושה ואינה מסכימה.

בשולחן ערוך לא הובאה דעתו של רבי אליעזר ממיץ, מפני שהוא יחיד נגד רבים - הרמב"ם ובעלי התוספות הנוקטים כי לעולם בעל יפר נדרי אשתו רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא, ולפיכך, לכאורה במקרה דנן, יכול הבעל להשאל על הפרשת החלה רק בפני שלשה אנשים המכונסים יחדיו ממילא.

ברם, כותב הרב פראנק, כאשר נתבונן ונעיין בשיטת בעלי התוספות נמצא כי במקרה בו אנו עוסקים גם הם יודו כי הוא אינו כלול בהגבלת חז"ל אלא הבעל רשאי לקבץ שלשה אנשים לצורך הפרת נדרי אשתו. שהנה, בעלי התוספות נימקו את הגבלת חז"ל בכך שלא יפר את נדריה שלא כדין, וכאשר יצטרך להתאמץ יחשוב פעם ופעמיים לפני שהוא מתיר את נדריה. השאלה המתבקשת היא, מדוע לא תקנו כך לכל אדם! הן כל אדם יכול להתיר את נדריה בנקל ויש להגבילו שיפר את נדריה רק בפני שלשה אנשים שהיו מכונסים ממילא! ההסבר לדבר הוא, כי את נדרי עצמו לא יבוא אדם להתיר שלא כדין, כי חושש הוא לעבור על נדרו אחר שיודע שהותר שלא כדין, ברם, בנדרי אשתו קיים חשש שמא לא יקפיד כל כך כי איסורה הוא ולא איסורו.

הבעל לא יזלזל, כי הוא יאכל מן הבצק... מעתה יש יסוד להניח, כי בנידון כגון דידן, שההישאלות על הפרשת החלה נוגעת גם לבעל, כי הוא אוכל ממה שאשתו מכינה... הוא מקפיד להתיר על פי דין ואינו מזלזל בדבר וגם בעלי התוספות יודו כי מקרים מסוג זה אינם כלולים בהגבלת חז"ל [ועיי"ש מה שמפלפל עוד בנידון].

לפנינו, איפוא, שתי שיטות - בעלי התוספות ור"א ממיץ, נגד דעת יחיד - הרמב"ם - ויכול הבעל להשאל עבור אשתו...

[ראוי לציין כי קיים נידון אם בהפרשת חלה האשה נחשבת כשליחה של הבעל לקיום המצווה, שהרי הממון - שלו. לפי זה יתכן שרק הבעל יכול להשאל כי קיים נידון אם שליח להפרשת תרומות ומעשרות יכול להשאל על הנדר או רק המשלח יכול לעשות כן. נציין עוד כי בדרך אמונה, הלכות תרומות פרק ד' בציון ההלכה אות ת"צ כתב שהוראה זו, שאין צריך שלשה אנשים מכונסים צריכה עיון].

דף ח/ב אלו בני אדם שהן יראין להזכיר שם שמים לבטלה

איסור הזכרת שם שמים לבטלה

בגמרתנו נאמר כי נבואת מלאכי (ג/כ), **"וְזָרְקָה לָכֶם יְרֵאֵי שְׁמִי שְׁמִשׁ צִדְקָה וּמִרְפָּא בְּכַנְפֶּיהָ"**, מכוונת ליראים משמו של הקב"ה ואינם מוציאים אותו מפיהם לבטלה, שתזרח עליהם שמש שתעשה עמם צדקה להצילם מכל רע ותביא רפואה בכנפיה (על פי רד"ק שם) [בן יהוידע מבאר כי כוונת הגמרא לאנשים הנזהרים בדבריהם ואף כשצריכים להזכיר שם ה' אינם מזכירים אותו בפירוש ועוד מוסיפים לתארו בתארי שבח, כגון, 'ה' יתברך שמו' וכדומה].

ברכה לבטלה, אסורה מן התורה? איסור הזכרת שם שמים לבטלה נידון פעמים רבות במהלך הדורות לגבי אופנים שונים ומקרים שונים, אם אסורים הם אם לאו. המחלוקת העקרונית ביותר היא לגבי ברכה לבטלה, האם חומרת האיסור היא כהוצאת שם שמים לבטלה ואיסורו מן התורה - כך סובר הרמב"ם - או שמא מן התורה אין איסור בדבר, משום שהמברך אמר את שם ה' במסגרת שבח והודאה, וכגון, מי שמברך שלא בשעת אכילה או שתיה "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שהכל נהיה בדברו", כלום הוציא שם שמים **לבטלה**? הרי הוא משבח את הקב"ה ומקלסו! ובכל זאת, איסור חכמים בדבר, על שבירך את הברכה שלא לפי הוראות חכמים, שקבעו אימתי לברכה - כך סוברים בעלי התוספות (עיין שו"ת הרמב"ם סימן ק"ה ובמגיה, ובמגן אברהם סימן רט"ו ס"ק ו' ושם במחצית השקל ובאליהו רבה ובמשנה ברורה ס"ק כ', ובתוספות ראש השנה לג/א, וע"ע בשדי חמד כללים מערכת ב' כלל קט"ו).

השומע ברכה מחבירו, והחליט לא לקיים את המצווה: רבינו יחזקאל לנדא זצ"ל, בעל נודע ביהודה, מסתפק בספרו צל"ח (ברכות כא/ב) האם גם ב"שומע כעונה" תיתכן ברכה לבטלה, וכגון: מה דינו של אדם ששמע ברכה מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה על ידי "שומע כעונה", ואחר כך החליט שלא לקיים את המצווה, האם נחשב כמברך ברכה לבטלה, שהרי שומע - כעונה והרי הוא כמי שענה את הברכה ולבסוף לא קיים את המצווה, או שמא מאחר שלא אמרה במו-פיו, אינו נחשב כמי שבירך ברכה לבטלה [ועיי"ש שצידד שנחלקו בזה ראשונים ועיין גם בהגהות רעק"א על הצל"ח].

בשו"ת הר צבי (יו"ד סימן כ"א) דן בדבר וכותב כי לכאורה, ניתן להכריע ספק זה מדברי הש"ך הבאים. **מדוע השוחט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה?** הלכה פסוקה היא, כי העומד לשחוט צריך לבדוק את סכיניו לפני השחיטה. מה טעם? שני נימוקים לדבר. האחד, שמא לאחר השחיטה ישכח לבדוק ויתכן שהסכין פגום ויאכלו ישראל בשר נבלה. זאת, ועוד: אם ימצא סכיניו פגום, נמצא שבירך ברכה לבטלה שהרי לא מעשה שחיטה עשה אלא חיתוך בעלמא וברכתו - לבטלה.

הש"ך כותב כי ההבדל בין הטעמים בא לידי ביטוי בשוחט שאינו מתכוון לברך בעצמו, אלא עומד לצאת ידי חובת הברכה על ידי שמיעתה מחבירו העומד לשחוט גם הוא; לפי הטעם הראשון עובדה זו אינה פוטרת אותו מבדיקת הסכין, שמא ימצא פגום ויכשלו באכילת נבילה, אך לפי הטעם השני אינו חייב לבדוק את הסכין לפני השחיטה, כי גם אם ימצא פגום הן הוא לא בירך, אלא חבירו, ולא הוציא מפיו ברכה לבטלה.

על פניו נראה כי הש"ך הכריע שהשומע ברכה מחבירו ולבסוף לא קיים את המצווה, אינו נחשב כמברך ברכה לבטלה! שהרי כך הוא פוסק לגבי שוחט זה, שאף על פי שיתכן שלבסוף יתברר שלא ביצע "שחיטה", רשאי הוא לשמוע את הברכה מחבירו בלא חשש שמא ייחשב כמברך ברכה לבטלה. מכאן, שגם השומע ברכת המצוות מחבירו מתוך כוונה לצאת ידי חובה ולקיים את המצווה, רשאי להמלך בדעתו ולהמנע מקיומה ולא ייחשב לו הדבר לעוון.

ברם, התבוננות קלה מעלה שאין המקרים דומים ולא ניתן להשוות ביניהם. השוחט דן הן יודע מתחילה, ככל שוחט, שאם הסכין אינה בדוקה יתכן שהיא פגומה. לפיכך, מלכתחילה כל כוונתו היא להתכוון לצאת ידי חובה **בתנאי** שסכיניו אינה פגומה. ברם, זה השומע ברכה מחבירו מתוך כוונה גמורה לצאת ידי חובה, הן לא התנה במחשבתו כי אם ירצה - שמיעתו זו לא תחשב לו כענייה ולפיכך אין ללמוד מדברי הש"ך להכרעת ספק זה.

חזר ויישב: היין דבר טוב הוא, ואין לאדם לצער עצמו ממנו, אולם כל זאת למי שטבעו טוב והגון, אך מי שאינו טוב ומושלם, עליו להזרז מן היין. ומי הוא זה שאינו טוב ומושלם? זה שנדמן לו לראות בעיניו מעשה רע... (אמרות חכמה, נשא).

לעילוי נשמת

ר' **פנחס רוזנפלד** ז"ל

ב"ר אברהם ז"ל

נלב"ע י"ב בסיון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י בנו וכלתו

הר"ר **נחמן והניה רוזנפלד** שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **חיים שלמה גוטסגנדה** ז"ל

ב"ר ישראל שאול ז"ל

נלב"ע י"ד בסיון תשנ"ז

תנצב"ה

הונצח ע"י נכדו ידידו

הר"ר **שאול חסדיאל ומשפ' שיחיו** - ב"ב

לעילוי נשמת

הרה"ח ר' **מרדכי שמואל טלר** ז"ל

ב"ר צבי מנחם ז"ל נלב"ע ט"ו בסיון תשס"ו

תנצב"ה

הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

חוויה רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם!

חייג עכשיו:

1-700-500-151

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il

